

Mieczysław Ozorowski

Formacja przyszłych duszpasterzy rodzin

Studia nad Rodziną 10/1-2 (18-19), 129-136

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ks. Mieczysław OZOROWSKI

FORMACJA PRZYSZŁYCH DUSZPASTERZY RODZIN

Wstęp

Kościół będzie przejawiał swoją żywotność i energię zbawczą dopóki będzie się cieszył mocnymi duchowo i religijnie rodzinami. Wiarę bowiem przekazuje się i umacnia przede wszystkim w rodzinie. Związek między przekazem wiary i rodziną jest bardzo ścisły. Rodzina jest podmiotem i przedmiotem ewangelizacji. Papież Paweł VI w *Evangelii nutiandi* pisze: „W łonie rodziny świadomej tego zadania wszyscy jej członkowie ewangelizują, a także podlegają ewangelizacji. Rodzice nie tylko dzielą się z dziećmi Ewangelią, ale mogą od nich odebrać tę Ewangelię wyrażoną głęboko życiem. Rodzina staje się głosicielką Ewangelii dla wielu innych rodzin oraz dla otoczenia, w którym żyje” (n. 71).

Nieustannie istnieje potrzeba przejawiania troski o rodzinę. Już w adhortacji *Familiaris consortio* Papież Jan Paweł II zauważał, że „w obecnym momencie historycznym, gdy rodzina jest przedmiotem ataków ze strony licznych sił, które chciałyby ją zniszczyć lub przynajmniej zniekształcić, Kościół jest świadom tego, że dobro społeczeństwa, i jego własne, związane jest z dobrem rodziny, czuje silniej i w sposób bardziej wiążący swoje posłannictwo głoszenia wszystkim zamysłu Bożego dotyczącego małżeństwa i rodziny” (n. 3).

Służba rodzinom stanowi bardzo ważną część posługiwania kapłańskiego. Misją prezbiterów jest udzielanie pomocy rodzinom chrześcijańskim w rozważaniu przez całe życie tajemnicy miłości oblubieńczej Chrystusa do Jego Kościoła. W ten sposób „rodzina chrześcijańska, ponieważ powstaje z małżeństwa będącego obrazem i uczestnictwem w miłosnym przymierzu Chrystusa i Kościoła przez miłość małżonków, ofiarną płodność, jedność i wierność, jak przez miłosną współpracę członków, ujawniać będzie wszystkim żywą obecność Zbawiciela w świecie oraz prawdziwą naturę Kościoła” (KDK 48).

W niniejszym opracowaniu spróbujemy więc zarysować, bardzo ogólnie, potrzebę formacji prorodzinnej przyszłych duszpasterzy. Jan Paweł II mówi, że dzisiaj istotnie potrzeba, aby rodzina i życie zostały postawione „w samym centrum nowej ewangelizacji”, aby stały się „przedmiotem poważne-

go i systematycznego studium i refleksji w seminariach, w domach formacji i instytutach¹. Potrzebni są dziś pasterze, którzy będą w stanie „podawać w całości i otwarcie naukę Kościoła o małżeństwie” (HV 28). Potrzeba dziś kapłanów, którzy będą oświecać i kształtować sumienia, pobudzać do kompetentnej i stymulującej współpracy z rodzinami apostołsko aktywnymi i dawać nowe bodźce do głębokiej odnowy całego duszpasterstwa rodzin (WFA 5). Jest jednak rzeczą oczywistą, że zadania czekające przyszłych kapłanów w duszpasterstwie rodzin są, w porównaniu z przeszłością, o wiele bardziej delikatne, wymagające większego wysiłku i przede wszystkim bardziej złożone. Stąd wymagają one posługi pasterzy nie tylko wrażliwych na problemy współczesnej rodziny, lecz wiernych nauce Kościoła ekspertów, którzy znają codzienne życie².

„Przygotowanie do duszpasterstwa rodzinnego osiągnie w seminariach swoje prawdziwe cele tylko wówczas, gdy wszyscy, wychowawcy i wychowywani, będą przekonani o jego istotowej i niezbywalnej ważności i gdy rzeczywiście uczynią rodzinę «pierwszą i najważniejszą drogą» ich posługiwania” (WFA 12).

Konkretne propozycje pastoralne zawarte są w dokumencie Kongregacji Wychowania Katolickiego, zatytułowanym „Wskazania dla formacji alumnów dotyczące zagadnień małżeństwa i rodziny”, a podpisanym przez Kardynała Pio Laghi. Pewne inspiracje możemy też odnaleźć w innym dokumencie, opracowanym przez ISNaR, a noszącym tytuł: „Nauki o Rodzinie w służbie ewangelizacji” (Warszawa 1995). Postaramy się ogólnie wskazać kierunki pewnych zmian i działań. Skoncentrujemy się też z konieczności tylko nad pewnymi wskazówkami dotyczącymi formacji kandydatów do kapłaństwa. Potrzebna jest w tym względzie również koordynacja między formacją seminaryjną i formacją permanentną kapłanów (por. WFA 15).

1. Formacja ludzka i duchowa

Kongregacja Wychowania Chrześcijańskiego wskazuje na formację duchową kandydatów do kapłaństwa, którzy powinni odznaczać się dojrzałością ludzką i chrześcijańską (por. WFA 31). Dokumenty Stolicy Apostolskiej wyraźnie odróżniają formację ludzką od duchowej. Niemniej jednak

¹ Jan Paweł II, Przemówienie do biskupów przewodniczących Komisji Episkopatów Ameryki Łacińskiej do spraw rodziny (18.03.1983).

² Por. P. Laghi, (Prefekt Kongregacji Wychowania Katolickiego), Formacja przyszłych kapłanów do duszpasterstwa rodzin w warunkach współczesnych, w: Dwadzieścia lat nauk o rodzinie, red. K. Majdański, Warszawa 1995, s. 152-165.

łączą się one dość ściśle. W formacji ludzkiej seminarzystów, a potem kapłanów należy zwrócić uwagę na wiele czynników związanych z charakterem, uwarunkowaniem środowiskowym i rodzinnym. Cytowany dokument Stolicy Apostolskiej zwraca uwagę, że wielu kandydatów do kapłaństwa pochodzi ze skomplikowanych środowisk rodzinnych, co nie jest bez znaczenia dla postawy duchowej kandydatów do kapłaństwa. W tym względzie potrzebna jest delikatna, lecz zdecydowana pomoc odpowiedzialnych za formację seminaryjną (por. WFA 33). Zwracać trzeba też uwagę na dojrzałość i zrównoważenie seksualne alumnów, gdyż w tej dziedzinie bardziej od wiedzy przekonuje dobry przykład (por. WFA 34). Jest to delikatne zadanie spoczywające na barkach wychowawców.

Zadanie stawiane przed wychowawcami seminaryjnymi jest trudne ze względu na to, że mają oni do czynienia w zasadzie z ludźmi dorosłymi, którzy przychodzą ze zróżnicowaną wyrobioną postawą ludzką. Tymczasem od kapłana żąda się, by był człowiekiem prawym i rzetelnym, miłującym prawdę, wiernym i konsekwentnym w postępowaniu, życzliwym, gościnnym, roztroptym i dyskretnym, wielkodusznym i gotowym do służby, zdolnym do utrzymywania braterskich kontaktów z innymi, gotowym do pocieszenia i przebaczenia (por. DK 11). Listę wymogów można przedłużać w nieskończoność. Tymczasem środki wychowawcze są ograniczone i posiadają często charakter represywny. Należy powiedzieć, że charakter kapłana nie może być przeszkodą, ale raczej powinien być pomostem w spotkaniu człowieka z Chrystusem Zbawicielem (por. PdV 43).

Jedną z najważniejszych dziedzin formacji ludzkiej jest odpowiednia postawa w zakresie płciowości. Duszpasterz, który ma pomagać rodzinom, sam powinien być człowiekiem zintegrowanym wewnętrznie, także pod względem seksualnym. Powinien też dobrze rozumieć i przeżywać łaskę celibatu³. „Potrzeba, aby ci, którzy muszą zajmować się wychowaniem seksualnym [...] byli osobami dojrzałymi pod względem płciowym, zrównoważonymi seksualnie. Jeszcze większe znaczenie niż znajomość metody i materii ma typ osobowości, jaką reprezentuje sobą wychowawca; perspektywa, według której wychowanie seksualne jest przez niego przeżywane, zanim jeszcze będzie udzielane innym; styl życia, którego wcieleniem jest wychowawca. Wiedza, rady i zachęty wychowawcy są rzeczą ważną, lecz jeszcze bardziej liczy się jego zachowanie” (WFA 39).

Ważną rzeczą jest również, aby kapłan właściwie rozumiał wolność, jako „bezinteresowny dar z siebie samego” w celu autentycznej samorealizacji (por. KDK 24). Właściwie rozumiana wolność pomaga w panowaniu

³ A. Skreczko, Przygotowanie przyszłych kapłanów do duszpasterstwa rodzin w warunkach współczesnych, „Studia Teologiczne” 1999, nr 17, s. 127.

nad sobą oraz przezwyciężaniu egoizmu i indywidualizmu. Dojrzała wolność związana jest z prawidłowo ukształtowanym sumieniem moralnym (por. PdV 43). Jest to konieczne, aby pasterz mógł cieszyć się naturalnym i autentycznym autorytetem wśród powierzonych mu rodzin oraz dzieci i młodzieży.

Formacja duchowa jest przede wszystkim odzwierciedleniem i uobecnieniem duchowości Jezusa Chrystusa, Jedyne go Arcykapłana Nowego Przymierza⁴. W seminarium duchownym przyszły kapłan powinien nauczyć się odpowiedzialności za rozwój swego życia wewnętrznego i za wierność duchowym źródłom swego powołania. Najważniejsze z nich to stół Słowa Bożego i stół Eucharystii (por. KPK 276). W celu pomocy małżonkom w uczynieniu z ich rodziny „domowego Kościoła” sam kapłan powinien się stać najpierw mistrzem modlitwy, który troszczy się, by w rodzinach się modlono, uczono modlitwy i uczynków miłosierdzia, przystępowano do sakramentów, a szczególnie do spowiedzi, by uczestniczono w Eucharystii oraz by pielęgnowano wrażliwość na powołanie do życia zakonnego, misyjnego i kapłańskiego (por. WFA 35).

2. Formacja intelektualna

Wykładowcy i wychowawcy seminaryjni powinni przede wszystkim zaszczerpić w młodym człowieku umiłowanie prawdy oraz chęć do jej pogłębiania poprzez systematyczne studium, które nie może zakończyć się tylko na wiadomościach przekazanych podczas wykładów seminaryjnych. Pasterz sam powinien dbać o swoją bibliotekę i zaznajamiać się z najnowszymi wypowiedziami Nauczycielskiego Urzędu Kościoła. Współczesny duszpasterz powinien też zaznajomić się z najnowszymi technikami przekazu informacji: film, radio, telewizja, internet, komputer itp. Są to bowiem opatrnościowe środki ewangelizacji.

Dokument Kongregacji Wychowania zaleca lepszą współpracę między nauczycielami już istniejących dyscyplin, aby wyeksponować temat rodziny (por. WFA 16). Odnośnie do formacji intelektualnej powyższy dokument daje szereg zaleceń. Poczynając od wierności Magisterium Kościoła, przez odpowiednie przygotowanie filozoficzne, szczególnie w zakresie antropologii, uzupełnione danymi z historii, socjologii, etnografii i bioetyki, do solidnego wykształcenia teologicznego. Formacja teologiczna odnośnie do rodziny nie może ograniczać się tylko do teologii moralnej, ale musi się opierać na studium teologii dogmatycznej i sakramentalnej (por. WFA 24-27). Zwrócić trzeba uwagę na studium prawa kanonicznego i na znajo-

⁴ W. Słomka, Duchowość kapłana, „Doby Pasterz” 1991, nr 9, s. 44.

mość nauki społecznej Kościoła odnośnie do małżeństwa i rodziny – ze szczególnym uwzględnieniem wydanej przez Stolicę Apostolską *Karty Praw Rodziny*. Nauki o rodzinie posiadają charakter interdyscyplinarny, co stanowi dla duszpasterzy wezwanie do przyswojenia sobie szerokiej, ale zdrowej wiedzy w tym zakresie.

Przypomnijmy kilka zasad dotyczących nauk o rodzinie. Obejmują one cały zespół nauk idiograficznych, nomotetycznych oraz stosowanych. Nauki te w rzeczywistości już zajmowały się i zajmują problematyką rodzinną, ale każda ze swego punktu widzenia. Nauki o rodzinie są próbą stworzenia systemu obejmującego wiedzę teoretyczno-praktyczną o wyraźnej orientacji pastoralnej. Specyficzną cechą tych nauk jest to, że Prawda objawiona jest jej punktem wyjścia, a ewangelizacja punktem dojścia. Badania naukowe nad rzeczywistością ziemską – koniecznymi etapami pośrednimi.

Kluczową zasadą nauk o rodzinie jest zasada interdyscyplinarności. Narzuca ją bezpośrednio natura przedmiotu materialnego, czyli małżeństwa i rodziny. Zasada interdyscyplinarności jest rozumiana podwójnie: jako interdyscyplinarność wewnętrzna (*ad intra*) – obejmuje ona zagadnienia teologiczne; oraz interdyscyplinarność zewnętrzna (*ad extra*) – obejmuje ona inne nauki o człowieku (psychologię, pedagogikę, socjologię, demografię, prawo, medycynę). W takiej interdyscyplinarnej współpracy teologia odgrywa rolę jakby „zwnornika” całościującego wielość zagadnień rzeczywistości powołania człowieka do małżeństwa i rodziny. Rodzina jawi się jako rzeczywistość naturalna w świetle Objawienia, otwarta na nie i nim rozszerzona⁵.

Następną zasadą jest uniwersalność nauk o rodzinie. Podstawowa warstwa rzeczywistości rodzinnej opiera się na prawie naturalnym i jest wspólna dla wszystkich ludzi, niezależnie od ich religii, filozofii czy ustroju społecznego. Między innymi dlatego Jan Paweł II skierował *List do Rodzin* do wszystkich rodzin na ziemi (por. n. 4). Dla ludzi wierzących ta rzeczywistość jest pogłębiona przez światło Objawienia Bóżeo.

Bardzo ważnym założeniem jest wierność prawdzie (*doctrina sana*). Jest to ważne założenie wobec współczesnego relatywizmu i zagubienia wielu ludzi. Można się tu oprzeć na nauczaniu papieskiego Magisterium, zawartego w encyklikach *Humane vitae* i *Veritatis splendor*, w liście apostolskim *Mulieris dignitatem* i w *Liście do Rodzin*, a także w innych wypowiedziach Papieży i dykasteriów Stolicy Świętej. Mamy tu potężny zasób doktrynalny i pastoralny, domagający się włączenia w różne dyscypliny.

Ważną cechą nauk o rodzinie jest ich praktyczny, duszpasterski charakter. Teologia pastoralna, głęboko zakorzeniona w dogmatach i w zdro-

⁵ Nauki o Rodzinie w służbie ewangelizacji, red. K. Majdański, Warszawa 1995, s. 69.

wych zasadach moralnych, zajmuje się przygotowaniem praktycznych zastosowań dla rozwiązań teologicznych. Uwzględniwszy wszystkie dane powstanie „wizja duszpasterska” dostosowana do konkretnych sytuacji życiowych.

Formacja intelektualna ma przede wszystkim charakter instytucjonalny. Problematyka rodzinna przekazywana w seminariach duchownych powinna mieć charakter bardziej skoordynowany. Trudno seminaρια przekształcać w instytuty studiów nad rodziną, ale w programie nauczania powinny znaleźć się zajęcia nawiązujące bezpośrednio do problematyki rodzinnej i małżeńskiej. *Ratio studiorum* pozwala na odpowiednie modyfikacje w tym zakresie. W każdym seminarium duchownym powinien znaleźć się odpowiednio wykształcony specjalista od małżeństwa i rodziny.

3. Formacja pastoralna

Kapłan musi być przygotowany do swojej pracy nie tylko od strony intelektualno-teoretycznej, ale przede wszystkim od strony duszpasterskiej. W formacji duszpasterskiej temat małżeństwa i rodziny powinien zająć miejsce centralne (por. WFA 35). Istnieje szereg szczegółowych zagadnień, które należałoby omówić w seminarium (por. WFA 43-49). Dokument szczególną uwagę zwraca na następującą problematykę: przygotowanie do sakramentu małżeństwa (por. WFA 50), problem małżeństw mieszanych (por. WFA 51), duszpasterstwo rozwiedzionych (por. WFA 52), troskę o rodziny w trudnych sytuacjach, jak narkotyki, upośledzenia, AIDS, trudności finansowe, starość w małżeństwie, bezdzietność (por. WFA 53). Ważną rolę w formacji pastoralnej odgrywają ćwiczenia i kontakt z żywym duszpasterstwem (por. WFA 54). Wiele uwagi należy poświęcić problemowi właściwego języka i dialogu. Należy zadbać, by biblioteka seminaryjna była wyposażona w książki, czasopisma i publikacje naukowe dotyczące tej dziedziny (por. WFA 61).

Duszpasterz, zanim przystąpi do działania, powinien zaznajomić się z sytuacją, w jakiej żyją powierzone mu rodziny. Powinien zapoznać się z problemami, które je nurtują. W planowaniu duszpasterskim należy więc uwzględnić najważniejsze elementy kryzysowe, takie jak niewiedza religijna, brak wychowania, rozbite państwowe systemy wychowawcze, dezorientacja moralna, przeważający wpływ środków przekazu, wzrost liczby związków niesakramentalnych, odcięcie się od form tradycyjnych i wymyślanie spontaniczne nowych modeli życiowych (por. WFA 41). W programach duszpasterskich należy zwrócić więcej uwagi na najczęstsze problemy, jak te związane z wychowaniem dzieci i młodzieży w zakresie modlitwy, katechizmu, sakramentów i przygotowania do życia rodzinnego

w ogólności, a odpowiedzialnego rodzicielstwa w szczególności, trudności z krytycznym i umiejętnym korzystaniem ze środków masowego przekazu, z trudną sytuacją ekonomiczno-społeczną (por. WFA 43-49).

Duszpasterska formacja seminaryjna w zakresie małżeństwa i rodziny powinna mieć charakter praktyczny, polegający na kontaktach z ruchami i stowarzyszeniami rodzinnymi, na wizytach i praktykach w sądach diecezjalnych, w poradniach i innych ośrodkach duszpasterstwa rodzin, na zapraszaniu do seminarium przedstawicieli duszpasterstwa rodzin, par małżeńskich zaangażowanych w apostołstwo, aby poznać ich doświadczenia, na wspólnej refleksji nad różnymi ważnymi w duszpasterstwie przypadkami i ich analizie w świetle dokumentów Stolicy Apostolskiej i Kościoła w Polsce (por. WFA 54)⁶.

Zakończenie

Troska o rodziny w diecezji nie może spoczywać tylko na jednym duszpasterzu, choćby był największy i najwspanialszy. Wszyscy jesteśmy odpowiedzialni za duszpasterstwo rodzin. Formacja duszpasterska, teoretyczna i praktyczna do apostołatu wśród rodzin mogła wiele dobrego zacerpnąć w tych ostatnich czasach z wytycznych zawartych w nauczaniu papieskim, szczególnie Jana Pawła II, z adhortacji *Familiaris consortio*, z wytycznych Papieskiej Rady do Spraw Rodziny i z programów duszpasterskich krajowych i diecezjalnych.

Przyszłość Kościoła i Ojczyzny zależy od zdrowych moralnie i silnych wiarą rodzin. Rodzina jest również pierwszym miejscem do odkrycia i rozwoju powołania. Kardynał Pio Laghi podkreśla, że „Papież (Jan Paweł II) zachęca do przywiązywania wielkiej wagi do duszpasterstwa rodzin, «aby one, przyjmując wielkodusznie dar ludzkiego życia, stanowiły ‘jakby pierwsze seminarium’ (DK 2), w którym dzieci mogłyby od początku uczyć się pobożności, modlitwy i miłości Kościoła» (PdV 41)”⁷.

Fr Mieczysław Ozorowski: The formation of future family pastors

The service to families constitutes a significant portion of a priest's ministry. John Paul II called on for the family and life to be placed in the very centre of the new evangelisation, that they might become a subject of a systematic study and re-

⁶ T. Miłek, Wychowanie kapłana do służby rodzinie, AK 1995, T 124, z. 2, s. 242-251.

⁷ Kard. Pio Laghi, Wyższe Seminarium Duchowne jako doskonałe miejsce formacji przyszłych kapłanów, Referat wygłoszony na uroczystości Jubileuszu 50-lecia AWSW w Białymstoku (30.09.1995), s. 19.

flection in seminaries, formation facilities and institutes. Definite pastoral proposals regarding the preparation for the family pastoral care have been incorporated in the document of the Congregation of Catholic Education on guidelines for the formation of the alumni within the questions of marriage and the family. Such formation covers human, spiritual, intellectual and pastoral formation. Moreover, pastoral service to families calls for a coordination between formation in seminaries and a permanent formation of priests.